

Олексій Богданович: «Мої шекспірівські персонажі»



Бесіду веде Лариса Брюховецька

Олексій Богданович у виставі «Буря» Вільяма Шекспіра.
Режисер Сергій Маслобойщиков. Національний театр ім. І. Франка.

– Постановки п'єс Вільяма Шекспіра – це свого роду маркер мистецького рівня театру, його мистецької політики. До цього драматурга існує постійний інтерес, і ставлення до нього як до західного літературного канону незмінне. Коли у вас виникло бажання грати у п'єсах Шекспіра?

– Це невеликий секрет полішинеля, тому що всі актори, мабуть, мріють про це. В навчальному процесі нам не давали Шекспіра, і правильно робили, тому що він заважкий для студента. Театр для Шекспіра рідко коли існує. Перша моя зустріч з Шекспіром – це «Приборкання норовливої», коли мені Сергій Данченко запропонував роль Петруччо. – Ви відразу уявили свого персонажа?

– Ні, був спротив. Грати драматичні ролі, плакати – це було моє, а от комедії... Я злякався. А Данченко каже: «Послухай, ти драматичні ролі вже вмієш робити, давай шукати іншу нішу. Спробуємо комедійну роль». Актор же не хоче зациклюватися на своєму амплу. Звичайно, фронда з мого боку була жаклива, я боявся, страшенно переживав, тим більше, що він призначив мене одного на цю роль. Це був експеримент в моєму житті. Але, на диво, вистава пішла, і 23 роки я її грав у театрі імені Франка. Врешті, прийшов до адміністратора і попросив її зняти. Чому? Коли впродовж 20 років моя партнерка, що грала Катаріну, казала фразу: «Та вже прив'ялий», – а я на це відповідав: «Від турбот», – то зал сприймав це абсолютно спокійно. А одного разу, коли я сказав цю фразу, в залі почали сміятися. Кажу адміністратору: «Я більше не можу грати цю виставу. Сміються». – «То це ж комедія». – «Не там сміються, де треба». Вистава ще б ішла, але, знаєте, коли артист має дещо дивний вигляд (маю на увазі віково), то треба відмовлятися від неї. Все-таки, моєму персонажу 32 роки за Шекспіром, а мені вже було за 50...

– 23 роки – це серйозний вік для вистави. Глядачам подобало-

ся спостерігати за стосунками Петруччо і Катаріни. До речі, один із театральних критиків слушно зауважив, що ви свого Петруччо можете грати сто років поспіль.

– Це була перша моя робота з комедією. Потім Сергій Володимирович запропонував мені поїхати до Лондона, де Лондонський королівський театр ставив «Комедію помилок» Шекспіра. Ми поїхали з партнеркою і почали працювати над цією виставою – режисер нас туди вмонтував. У нас там були репліки англійською, але апарт ішов українською. Виставу готували для гастролей в Україні. Нашим завданням було грати у виставі й робити переклад.

Мене тоді вразила техніка англійських акторів. В якому темпоритмі вони грають виставу! Як читають монологи – на одному диханні! Нам було досить важко, адже ми не перфектно знаємо англійську, а вони дуже швидко говорять, емоційно. Ми там мучилися і страждали, тому що не встигали робити переклад. Але це був хороший тренінг для молодого актора, тому що ти відчув, як можна грати Шекспіра. У нас Шекспір іноді такий... неспішний. А там така енергія, така динаміка на глядача йде! Це був найкращий урок шекспірознавства в моїй біографії.

– До речі, років чотири тому в кінотеатрі «Київ» показували записані на кіноплівку британські вистави, в тому числі за Шекспіром.

– Так, я дивився «Гамлета» з Бенедиктом Камбербетчем, поставлений в Національному Шекспірівському театрі у Лондоні. Я ніколи не ставився з особливим пієтетом до «Гамлета», не розумів цього персонажа. А тут подивився – і мені відкрилися очі: ось воно що... Камбербетч мені відкрив Гамлета. Хоча кажуть, що англійці стримані, холоднуваті, а тут я бачу якогось абсолютно слов'янського персонажа, зі слов'янськими цінностями, зі слов'янською відкритістю душі. Я врешті-решті зрозумів, про що писав Шекспір, тут

я бачу такого експресивного персонажа, який некомфортний сам із собою, бунтаря десь глибоко всередині. Він мене вразив, цей актор. І ще мене вразило те, що ставила цю виставу жінка-режисер. Вони молодці, роблять кіноверсію професійно, знімають вісьмома камерами, ти наче присутній у залі. А стосовно «Гамлета», то не так давно ми писали цю виставу на радіо, а також «Антонія і Клеопатру» – тобто Шекспіра я торую і на українське радіо.

– 1997 року Сергій Данченко поставив один із найскладніших для втілення творів Шекспіра – трагедію «Король Лір» у перекладі Максима Рильського. Данченко показав, що історія нічому не вчить, що до нового тисячоліття людство підходить з тими ж вічними проблемами, які хвилювали і Шекспіра. Король ділить своє володіння, й услід за тим деформуються людські стосунки, паплюжиться мораль, панують свавілля, всюдозволеність. Театрознавці назвали це театром інтелектуального бланжювання. Очевидно, нелегко було працювати над таким важким для сценічного втілення твором?

– Бачите, Богдан Сильвестрович Ступка починав свого короля Ліра, як кажуть співаки, із соль бемоль третьої октави. Брав відразу таку високу ноту, що я починав сумніватися: а що ж далі робити цьому персонажеві? Як йому існувати? Я пам'ятаю фінал, коли Лір витягає на якомусь полотнищі свою мертву дочку Корделію і читає свій монолог, що той і той тварина, але живе, а ти померла. Я заливався сльозами – мені так було його шкода! І не так персонажа, як артиста. Бо я бачив, що артист пройшов такі кола пекла впродовж цієї вистави!

Вистава виснажувала: Богдан казав, що після неї в нього страшенно боліла голова. Вже на початку 2001-го її зняли, хоча вона була дуже стильна, з хорошими костюмами, декораціями, музикою. Неправильний, мабуть, був підхід до розвитку подій у виставі.

– Ваша роль Едгара/Тома теж непроста.

– Це хлопець, який вдає себе божевільним. А божевільного так складно грати! Це на грані правди і брехні. Крок праворуч, крок ліворуч – і можна скотитися до гротеску, в цій виставі не передбаченого. Не дозволив переступити цю межу Сергій Володимирович – у нього був бездоганний смак на ці нюанси. Він ніколи не говорив різко, ніколи не говорив дидактичним повчальним тоном, а тільки дорадчим, але так говорив, що людина розуміла. Якщо ж людина не розуміла, то він більше двох разів не говорив. Він щось уже міняв. Мені він практично ніяких зауважень не робив, його влаштовувало те, куди я йду. Тільки трішки корегував. Я розумію, що весь акцент був на Лірі, що Блазень займав якусь свою нішу. Але вистава для нашого театру була така стильна як на той час, і я так тішився.

За п'єсою Лір ще не старий. Коли я передивився фільм «Король Лір», де головного героя грає Ентоні Хопкінс, актор уже у віці, відчув, що Хопкінсу важко грати. Щоб зіграти Ліра, треба мати фізичну силу. Нам здається, що Лір – це старий, сивочолий чоловік. Думаю, що насправді йому ще не було й 50-ти. У 70-80 років вже не можна грати тих емоційних надриків, які є в п'єсі Шекспіра. Але найбільше вразили у фільмі його доньки, які були, як кажуть,

уже не на виданні. Емма Томпсон грала одну з них, а вона вже жіночка у віці.

– Із серії п'єс про британських королів найпопулярніша – «Річард III». В Україні ще за радянських часів її ставив театр імені Марії Заньковецької, де молодий Богдан Ступка вражав своїм акторським темпераментом. Сьогодні «Річард III» йде у вашому театрі.

– Так, ми граємо «Річарда III». Нещодавно виходжу після вистави, й біля службового входу стоїть жіночка похилого віку і плаче, сльози течуть, до мене йде і каже: «Одиннадцять убийств...». З таким докором, мовляв, як можна протягом однієї вистави стільки вбивати. Я аж знітився, кажу: «Послухайте, це не я писав». Я ще вибачався за Шекспіра перед нею. Річард – це демонічна потвора.

– У вас роль герцога Бекінгема, прибічника Річарда III. Персонажів у трагедії багато, і не просто їх усіх осягнути.

– Режисер Автанділ Варсімашвілі ще раніше ставив цю виставу в різних театрах. Часу на репетиції було обмаль. Він відразу нас попросив нічого в нього не запитувати, мовляв, у нього мало часу, і він не може відволікатися на наші питання. Тобто він, грубо кажучи, просто розводив акторів, мізансцени робив.

– Деяко раніше Сергій Маслобойшиков поставив «Бурю» Шекспіра, у вас була головна роль – міланського герцога і чаклуна Просперо, який захопився вивченням наук, передав усю владу задрісному братові Антоніо і став жертвою його інтриг. Роль не проста, як і сам твір, де поєдналися елементи казки і моральні проблеми. Мабуть, не просто було вибудовувати цю роль?

– Сама по собі ця п'єса складна, філософська. Дії мало, багато розмов, мало жіночих ролей, що відразу робить її проблематичною, коли немає яскравої любові. Це із тих ролей, які зараз я робив би по-іншому. Для Сергія візуаліті – найважливіше. Він і мислить картинками. При всіх його заслугах – він естет, ерудит, але скрупульозно працювати з актором – це не його. З ним цікаво говорити, але як розробити роль – він мало мені допоміг, а я мало сам зробив. І я, мабуть, заглибив цю роль туди, куди не треба було заглиблювати. Її треба було певною мірою полегшити. Тоді той фінал прозвучав би на контрасті, а так я його трошки задраматизував. А там треба було, як мені здається, додати гротеску, фіглярства. Ну, це вже я тепер розумію, та, бачите, потяг уже пішов...

– «Коріолан» – це пізній твір Шекспіра, і в нього він, спираючись на давньоримський сюжет, вносить політичну барву, застерігає від маніпуляцій масовою свідомістю. Бо хто такі трибуни, порівняно з переможцем битви з вольсками Коріоланом? Балакуни, не більше. Але соціум дослухається до них, до їхньої брехні, яку нині називають популізмом. Плебс судить про правителів не за їхніми вчинками, справами, а за словами, цінює вміння їм лестити, обіцяти. Не вміючи кривити душою, Коріолан постраждав, став зрадником і врешті загинув. У вас тут неприваблива роль – ворога римлян, полководця вольсків Тула Авфідія.

– Це теж для мене свого роду експеримент, тому що я там такого мерзотника граю, що на ньому немає де печать ставити. Вбивця. Але, як казав наш викладач Леонід Олійник, шукайте в негативному персонажі позитивне і на це спирайтеся, тому що Падлец Падлецович нікому не цікавий.



Олексій Богданович у виставі «**Приборкання норавливої**» Вільяма Шекспіра. Режисер Сергій Данченко. Національний театр ім. І. Франка.



Олексій Богданович у виставі «**Коріолан**» Вільяма Шекспіра. Режисер Дмитро Богомазов. Національний театр ім. І. Франка.

В принципі, в кожному з нас є вади, просто щось ми при-
тамовуємо, щось приховуємо, а коли ти на якісь клавші
своєї душі натискаєш, воно раптом – і це в мене є, і це...
Я трохи напружився, коли мені такого злого персонажа
дали. Але це було цікаво освоїти, й таке – в моїй біогра-
фії таких яскравих негідників не було. Я намагався його
людиною зробити, а не функцією всесвітнього зла. Нама-
гався в якийсь момент і співпереживати головному герою
Коріолану, і заздрити йому, урізноманітнити свого доволі-
таки лобового персонажа. В Шекспіра він змальований
однією фарбою, щоправда, з нюансами. З одного боку, це
свого роду садизм з боку театру говорити про такі страшні
речі, але оскільки такий період, ця вистава потрібна.

– *Все-таки, це Шекспір з його мовним багатством. У перекладі
Дмитра Павличка.*

Так, переклад неймовірний за красою, легкістю звучання.
Бо іноді переклад такий, що застряє в зубах, і йде літера-
турщина в гіршому розумінні цього слова. А Дмитро Васи-
льович в глибині душі був артистом, тому його переклад
такий вдалий.

– *Говорячи про Шекспіра, не можна не згадати питання по-
етичного тексту. Акторові непросто, розмовляючи таким тек-
стом, бути природним і органічним. Про те, як у вас звучать
рядки Шекспіра, гарно сказала ваша партнерка Тетяна Міхі-
на: «Шекспірівські тексти, перекладені українською, надзвичай-
но органічно лунають із його вуст і гармоніюють з голосом»...*

– Бачите, я більше зіштовхнувся з цим на радіо. Справді,
дуже непросто бути органічним у такій поетиці. Це дуже
проблематично. Не знаю, можливо, та староанглійська
мова, якою писав Шекспір, якось по-іншому звучала, як
розмовний варіант. Це, як мені здається, найголовніша
проблема – не впасти в таку поетику, а зберегти той ба-
ланс між поетичним текстом та існуванням у реальному
житті з реальними проблемами. Й коли ти перегинаєш, то
впадаєш або в патетику або у щось інше, і тоді така фальш!

– *Чи маєте бажання ще зустрічатися з Шекспіром?*

– Все життя маю таке бажання. Колись мені покійна За-

болотна Валентина Ігорівна сказала, що хоче, аби я зіграв
«Короля Ліра». Я так загорівся. А коли вона захворіла, на-
гадала мені: «Я не помру, поки не побачу Вас у ролі короля
Ліра». Так сталося, що вона відійшла в інші світи, а я так і
не зіграв. Сьогодні мій вік подібний до віку цієї людини. А
пройде ще 10 років і я вже не зможу його зіграти. Хоча в
нас була у планах ця вистава. Її мав ставити режисер, який
від нас пішов. Давид Петросян тепер головний режисер
Львівського театру ім. Марії Заньковецької. Це дуже тала-
новитий хлопець, мене підкуповував його інтелект, його
обізнаність, ерудованість. Дуже інтелігентний, і ця інте-
лігентність у тому, як він працює з актором, тобто актор
для нього – це співавтор, що зараз дуже рідко в театрі. Як
правило, режисер – Карабас-Барабас, а актори – маріонет-
ки. А тут розмови глибокі й по суті. Мені дуже жаль. Ка-
жуть, що він буде співпрацювати з нашим театром, але...
В нього багато запрошень – є у Прибалтиці, буде ставити
«Отелло» в Національному театрі імені Лесі Українки. Він
затребуваний, у нього на два роки розписаний графік.

Я почав цього року працювати зі студентами акторсько-
го відділення. Дав їм волю обрати комедійні уривки. І
вони принесли Мольєра, Гольдоні, Шекспіра – це три
найяскравіші представники комедійного жанру. І я по-
чинаю розуміти, що зарано це їм дав. Я подивився сьо-
годні їхні етюди на тему: що було до того, що було після
того. І зрозумів, що їм це ще не під силу. Для мене зараз
важливіше, щоб вони взаємодіяли, а не робили характе-
ри. А то вони починають грати комедію, а що відбува-
ється на сцені конкретно – не зрозуміло. Шекспір – це
не простий чоловік.

– *Треба віддати належне театру імені Франка, який поставив
стільки вистав за Шекспіром. І вам особисто, що ви майже в
кожній шекспірівській виставі були задіяні. Очевидно, це така
премія...*

Бачите, я і за амплуа не дуже козак, тобто маю на увазі укра-
їнський типаж, тому мало козаків грав у театрі Франка.

Листопад, 2023.